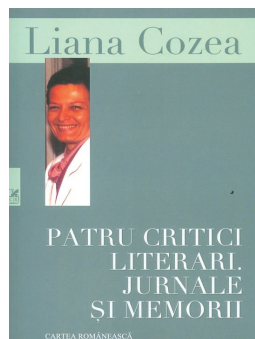

Confesiunile literaților bărbați: Liana Cozea, *Patru critici literari. Jurnalale și memorii*

Florica Bodiștean*

**Confessions of literary men: Liana Cozea,
*Four critics. Journals and memoirs***

Liana Cozea este cunoscută pentru cercetarea sistematică și riguroasă a unui teritoriu cvasiignorat de critica și istoria noastră literară ca subiect în sine, literatura scriitoarelor interbelice și contemporane. Alături de Elena Zaharia-Filipaș și Bianca Burța-Cernat, universitara orădeană a trasat liniile de demarcație și de forță ale scrisului feminin, a stabilit conținutul exclusiv estetic al sintagmei „literatură feminină”, dar i-a relevat și elementele de specificitate. Titlurile cărților sale vorbesc de la sine: *Prozatoare ale literaturii române moderne, Cvartet cu prozatoare, Exerciții de admirație și reproș: Hortensia Papadat-Bengescu, Confesiuni ale eului feminin, Al doilea eu*.

În această nouă carte, *Patru critici literari. Jurnalale și memorii* (București, Editura Cartea Românească, 2018), fără a părăsi teritoriul literaturii confesive, Liana Cozea abordează un cu totul alt segment de autorat decât cel cu care ne-a obișnuit, jurnalele și memoriile bărbaților scriitori. Dacă literatura confesivă a scriitorilor e altfel decât cea a scriitoarelor e prima întrebare care i se poate pune unei exegete a spațiului confesiv feminin. Ca talent literar și ca motivație, nu, căci, după cum literatura nu are sex, nici inteligența și sensibilitatea autoscopiei nu au. Și totuși, spune Liana Cozea în preambulul volumului, cu argumentele la care a condus-o exercițiul punerii în oglinda cărților anterioare, există diferențe de atitudine, psihanalizabile sub aspect genurial în cele din urmă, diferențe care, într-un spațiu al subiectivității și sincerității maxime cum e confesiunea, e firesc să se exprime. Prima este aceea că bărbații preferă diacronia, insistând pe povestirea copilăriei și a anilor de formare, ca și pe scrutarea senectuții,

* Professor, PhD, „Aurel Vlaicu” University of Arad, bodisteanf@yahoo.com

în vreme ce femeile se instalează ferm în prezent. Cea de-a doua se referă la severitatea judecății de sine și a celorlalți. Bărbații, de la cei umorali până la cei sereni, sunt mai blânzi cu ei și mai tranșanți cu ceilalți, au tendința obiectivării care îi conduce spre considerarea mediului și spre satira „bâlciiușii deșertăciunilor”, în vreme ce femeile, prin activarea mecanismului „ovaric-bovaric”, sunt autojudecători exigenți, dând glas nemulțumirii, frustrării și insatisfacției față de sine și prea puțin, sau prea firav, față de alții.

Cu luciditatea și empatia cu care ne-a obișnuit din cărțile anterioare, Liana Cozea analizează cele patru volume ale „jurnalului nefericirii” lui Mircea Zăciu, publicate la editurile Dacia și Albatros între 1993 și 1998, *Amintiri și portrete literare* al lui Gabriel Dimisianu (ed. a III-a, Humanitas, 2013), un jurnal atipic, „de idei”, al lui Gheorghe Grigurcu (*Jurnal*, vol. I, editura Eikon, 2014) și opul autobiografic *Viață și cărți. Amintirile unui cititor de cursă lungă* publicat de Nicolae Manolescu la Paralela 45 în 2009. Rezultatul este un roman plurivoc, alcătuit dintr-o adăugare de istorii fixate în rama comentariului critic. Intenționat n-am scris *roman* între ghilimele pentru că, dincolo de orice clișeu, cartea se citește ca un roman pasionant, despre biografiile spirituale a patru critici și scriitori contemporani între ei, dar și nouă și, în consecință, despre evocarea din unghiuri diferite, pe fragmente diferite, a aceleiași segment temporal al lumii literare pe care cele patru personalități s-au amprentat. Iar faptul că tuspatru îi sunt contemporani autoarei permite multiplicarea perspectivelor analitice prin *feedback*-ul personal la cele relatate. Cu alte cuvinte, autorul *par lui même*, mărturisirea despre sine *par* Liana Cozea, dar și același memorialist/diarist și același fundal socio-cultural văzuți fără intermediar, din chiar „viața care se viețuiește” de însăși autoarea cărții. Lectura critică a Liane Cozea se mută astfel de pe un portativ pe altul, scrutează de la nivelul metatextual interiorul universului textual și invers, probând din toate unghiurile obiectivitatea analizei.

În acest cvartet de prim rang ale criticii și istoriei noastre literare, sunt reunite personalități, temperamente, biografii diferite ce se refractă în substanța diaristică sau memorialistică grație unui mecanism narcisic al acuzei și al laudei, căci, punctează autoarea și observația merită toată atenția, proza confesivă e „revărsarea de iubire de sine”, traducând apriga dorință a autorilor „de a-și adresa elogii, abil mascate în pretinse critici obiective”. Cu siguranța unei metode hermeneutice verificate, Liana Cozea pătrunde în apele adânci ale adevărului și mistificării de sine pe care orice exercițiu scris de dezvoltare a sinelui nu le poate evita și pune întrebările-cheie în momentele de criză și de incongruență ale textului confesiv pentru a chestiona însăși veridicitatea formulei pe care o investighează. Până unde poate merge „artificiul sincerității”, despre

care vorbea Barthes, în condițiile în care sinceritatea e clauza esențială a literaturii subiective? Ne amintim că în cartea sa despre *Ficțiunea jurnalului intim* Eugen Simion vedea în această clauză funcția catalizatorului din reacțiile chimice – niciun element din acest catalizator nu trece în noua substanță, dar fără el reacția nu poate avea loc – și nuanța aparentul paradox al lui Barthes prin aceea că mai puțin contează sinceritatea actului confesiv, imposibil de cuantificat de altfel, și mai mult sinceritatea scriiturii, adică „sensul adevărului și impresia generală de credibilitate” (vol. I, p. 134). Între aceste două repere, cel psiho-moral și cel estetic, se desfășoară investigația Liane Cozea, investigație ce mobilizează o atenție subliminală și o subtilitate analitică ce străbat până la nivelul stratului celular al ercoșeului sufletesc și spiritual etalat de fiecare caz în parte. Iar de la pragul analizei, autoarea urmează procedul în sens invers, refăcând întregul și sintetizând adevărul unui om în formulări memorabile, care îi alcătuiesc efigia.

Cazul lui Mircea Zăciu, cum îl relevă analiza masivului jurnal întins pe zece ani (1979-1980), e cel al unui mare intelectual, fondator de școală critică, dar victimă a unei „conspirații a destinului”. Un „mizantrop structural”, frustrat și dezamăgit de viață, de apropiați, de el însuși, omul care nu-și găsește locul, suferind de un „bovarism al centrului” unde viața sa se identifică, în cazurile fericite, cu viața Uniunii Scriitorilor, și de un „complex al provinciei și al provincialului”. Este jurnalul unui prozator ratat pentru al cărui talent stă mărturie portretistica caustică ce relevă anvergura unui moralist clasic și a unui balzacian în metodă. Contradictoriu, dual pe alocuri, pe cât de malițios în portrete, pe atât de sensibil în descrierile de peisaj. Subiectiv în ceea ce-l privește, obiectiv însă în judecățile critice și estetice exprimate în tonul elegant al polemicii, cu simțul măsurii și cu prudență.

Aceeași fixare a impresiei în câteva tușe sigure în capitolul despre Gabriel Dimisianu, spirit solar și echilibrat, nu îngăduitor, ci înțelept, bonom „pentru că îi este proprie mansuetudinea unui om inteligent” cum se poate vedea din evocări – Nicolae Breban, Sorin Titel, Geo Dumitrescu, Florența Albu, Ion Horea, Dumitru Țepeneag, Nicolae Manolescu, ca să dau doar câteva nume –, dar și din amintirile personale păstrate în aceeași zonă a amenității: „nu modifică și nu pune accente grave lucrurilor, nu înfățișează tragic evenimente sau fapte percepute diferit la vârste diferite”.

Jurnalul unui om singur se intitulează capitolul dedicat lui Gheorghe Grigurcu, jurnal impropriu, extrem de dens, aforistic sau poemat după caz, pe care Liana Cozea îl analizează paradigmatic, ca tip *sui generis* de discurs: eludând factologia în favoarea ideilor, oferind „o dezvăluire parcimonioasă, aluzivă doar, a laboratorului său de creație,

a atelierului de lucru”. Jurnalul unui dialog interior al diaristului cu Alter Ego-ul său care-l ocultează și îl dezvăluie totodată. Organizat tematic și nu cronologic – vârstele, amorul, similitudinea dintre oameni și cărți și dintre viață și creație sunt teme privilegiate. Un jurnal care atunci când se fixează în concretul cotidian înregistrează cu spirit justițiar lumea literaților distribuind accente plastice.

Despre volumul lui Nicolae Manolescu se poate spune că e pus în abis de o mărturisire a autorului: „M-am obișnuit să scriu despre ce citesc, nu despre ce văd. Impresiile mele vor avea întotdeauna un caracter livresc”. De aceea, spune Liana Cozea, amintirile sale, biografia sa nu seamănă cu ale altora fiind filtrate de la început și constant prin ecranul înmagazinărilor livrești. E memoria unei vieți prin cărți, o viață în care mai întâi apar cuvintele și apoi ființa, sau e parcursul unui om ce se definește ca totalitate a lecturilor sale. Urmărind traseul asumării literaturii ca mod de viață, de la identificarea primei amintiri legate de un cuvânt, pe la vârsta de doi ani, la cei ai adolescenței marcate de cititul-pasiune, „erotic”, în biblioteca din camera strămătușii, până la cititul „burocratic” reclamat de cronică săptămânală ținută în paginile „Contemporanului” și apoi ale „României literare”, Liana Cozea vorbește despre construcția unei „poetici proprii a lecturii”. Poetică pe care partea a doua a volumului, *Scrisul și cititul* (simetrică celei dintâi, *Cititul și scrisul*), o completează prin explorarea realului în sinteza unei jumătăți de veac ce adună laolaltă oameni, cenzură, oportunism, rezistență prin cultură, cronici, teme, opere, întâlniri memorabile. Puse față în față, cele două părți demonstrează că vocea memorialistului e mult mai convingătoare când vorbește despre personaje decât atunci când vorbește despre persoane. Iar observația Liane Cozea cu privire la capacitatea memorialisticii masculine de surprinde esența și esențialul se ilustrează pe de-a-ntregul în autoportretul manolescian, construit din paradoxuri, dintre care să le cităm cel puțin pe acestea: „Mintea mea întrebuițează abstractul, dar reține imaginile. Inteligența îmi întrece sensibilitatea (și nu mă laud cu asta), dar se aplică mai degrabă pe lucruri sensibile”.

Adunând patru vieți paralele, volumul Liane Cozea lasă o impresie de mare densitate și de spectaculos pentru că selecția faptelor din textele primare urmărește să pună în valoare paradigma biografiilor, nodurile și sensurile lor, nu accidentul, nici banalul cotidian. Marquez are mare dreptate când spune că adevărata viață nu e cea pe care o trăiești, ci aceea pe care o povestești. Se vede că un „povestitor de gradul al doilea” sublimează și mai mult acest adevăr dacă este înzestrat cu capacitatea de a citi persoana din spatele măștii și de surprinde în exercițiul confesiv deopotrivă retorica și spontaneitatea.